

Claude Collin

Carmagnole és Liberté

Külföldiek a francia ellenállásban a Rhône-Alpok vidékén

„Itteni idegenek, akik a harcot választották”

(P. Eluard-Légió)

és a Liberté, illetve a külföldiek Rhône és Isère megyékben szerveződött fegyveres ellenállásának történetét mondja el.

Hosszú idő telt el a második világháború befejezése óta, mire sikerült feltárni és reálisan értékelni a külföldiek szerepét az ellenállásban és a felszabadításban. E késedelemnek sok oka volt, ezekről még szó esik a későbbiekben. Ma már az is nyilvánvaló, hogy a külföldiek fegyveres ellenállási szervezete, az FTP–MOI volt a legstrukturáltabb. Nem volt ugyan egyedül a harcban és a fegyveres ellenállásban, de kiemelkedő szerepet játszott. Az FTP–MOI-ról eddig megjelent publikációk többsége a párizsi osztagok szerepét ismerteti, azokat, amelyeket a média Manouchian-csoport néven tett ismertté.¹ Mosco (Franciaországban) híres dokumentumfilmje, a *Terroristák nyugdíjban* televíziós bemutatása után botrány tört ki. Egyesek szerint ugyanis a film azt sugallja, hogy a Manouchian-csoportot a Francia Kommunista Párt nemcsak magára hagyta, de kifejezetten ki is szolgáltatta a náciknak.

Ez a „Vörös falragasz”-ügy kicsit olyan szerepet játszott, mint az a bizonyos fa, amelytől nem látni az erdőt. Valójában az FTP–MOI országos szervezet volt, mely fontos szerepet játszott nemcsak a fővárosban, hanem a Déli Zónában is, ahol a külföldiek aktivitása meghatározó volt, többek között Lyonban, Grenoble-ban vagy Toulouse-ban, sőt még Marseille-ben, Nizzában vagy Limoges-ban is. Az FTP–MOI Párizson kívül is jelen volt az Északi Zónában. A fővárosiak egy részét az 1943-as lebukások, a toulouse-iak közül néhányat az 1944. áprilisi letartóztatások után átírányították Franciaország északi és keleti részeire, ahol ők szervezték meg a deportált lengyelekből és a táborokból, bányákból, gyárakból és farmokról nagyszámban megszökött szovjet hadifoglyokból a maquis-kat.²

Claude Collin könyve két alakulat, a Carmagnole

Honnan jöttek?

A harmincas években Franciaországba tömegesen vándoroltak be a külföldiek. A külföldi kommunisták beszerzésére a Francia Kommunista Párt (FKP) 1924-ben létrehozott egy szervezetet, melyet MOI-nak (Main d’Oeuvre Immigrée, Bevándorló Munkaerő) neveztek el. Mintegy tucatnyi nyelvi csoportot alakítottak, nemzetenként egyet-egyét. Mindegyik csoport képvisellel rendelkezett az MOI vezetésében, amelynek viszont volt egy küldötte az FKP Központi Bizottságában.

Kezdetben a többség gazdasági bevándorló volt, akik az első világháború végén kezdtek Franciaországba érkezni. A fasiszta Olaszországból, Hitler Németországból, Közép- és Kelet-Európa reakciós, antiszemita politikát folytató országaiból, az 1939-ben megbukott Spanyol Köztársaságból a gazdasági bevándorlókat politikai menekülthullám követte. Ez az MOI szerepét felértékelte.

Az MOI és a zsidó szekció

Az MOI keretében alakult egy – Közép-Európából érkezett zsidó kommunistákból álló – zsidó (jid-dis³) nyelvi csoport is. A zsidó származású bevándorlók közül sokan saját országuk nyelvi csoportjaiban fejtették ki mozgalmi tevékenységet (lengyelek, csehek, magyarok stb.), mások viszont – elsősorban lengyelországi bevándorlók – kulturális és nyelvi okokból a zsidó szekciót választották. Életformájuk, szokásaik azonosak voltak, és mindannyian a kelet-európai gettók nyelvét beszélték.

A „furcsa háború” kezdete és az 1940. év vége kö-

*Az IEG magyar diákjai 1942-ben egy kiránduláson
a Grande Chartreuse-ön.
Még nem vagyunk ellenállók...*

zött az FKP apparátusa nagyon legyengült – az MOI viszont továbbra is működött három, a zsidó szekcióhoz tartozó tag vezetésével. Louis Gronowski⁴ tartotta Jacques Duclos-val a kapcsolatot, s egyidejűleg a lengyel, olasz és spanyol szekciók felelőse is volt. Jacques Kaminski a zsidó szekción kívül a bolgárok és örmények felelőse. Arthur Londonra, a később Csehszlovákiában, a Slánsky-perben elítélt, zsidó származású cseh kommunistára bízták a cseh, román, jugoszláv szekciók felelősi posztját, ő tartotta a kapcsolatot a magyarokkal, osztrákokkal és németekkel is.⁵

Az MOI zsidó szekciójának központi szerepét magyarázza, hogy az elhagyni kényszerült országok kommunista pártjainak számos aktivistája és nem kevés vezetője az elnyomott zsidók közül került ki. Egyesek Franciaországban a nemzeti szekciókban tevékenykedtek, de zömük az MOI zsidó szekcióját választotta.⁶ A zsidó haladó szervezetek és a „zsidó foglalkozások” kommunisták mozgatta szakszervezetei szintén igen aktívak voltak, és olyan háterszágot képeztek, amely később igen sok tagot adott a fegyveres ellenállásnak.

1940 végén, 1941 elején a bevándorló zsidó közösségekben a kommunisták által szervezett és mozgatót különféle „tömegszervezetek” létesültek: a Solidarité, az Union des Femmes Juives (Zsidó Nők Egyesülete) és főleg a zsidó fiatalok szervezetének első csoportjai. Ez utóbbi nem volt más, mint egy alig kibővített és igen tevékeny JC (Jeunesse Communiste, Kommunista Ifjúsági Szövetség). Később megjelentek olyan szervezetek is, mint

az UJRE (Union des Juifs pour la Résistance et l'Entraide, Zsidók Ellenállási és Kölcsönös Segítő Egyesülete), az UJJ (Union de la Jeunesse Juive, Zsidó Fiatalok Egyesülete) és az MNCR (Mouvement National contre le Racisme, Rasszizmus Elleni Nemzeti Mozgalom).

Francia földön a zsidó diaszpóránál lényegesen nagyobb bevándorlóközösségek is léteztek, így az olasz és a lengyel. Egyes francia vidékeken megtelepedett a spanyol gazdasági emigráció is, melyet a Spanyol Köztársaság bukása után politikai menekültek követtek. Ám az olaszok, lengyelek, spanyolok nem az MOI struktúráiba integrálódtak. Az olaszok többnyire a PCI (Olasz KP)-ban dolgoztak, a spanyolokat a PCE (Spanyol KP) szervezte be, sőt még a németek és osztrákok is külön szervezetekben tevékenykedtek.⁷ A kialakult helyzet egyébként kiváltotta az FKP rosszállását.

Fokozatos felfejlesztés

Az FTP–MOI katonai szervezete 1941 után fokozatosan épült ki az MOI⁸ civil vagy inkább politikai szervezetéből. Az FTP–MOI azt a harcot folytatta, melyet a Nemzetközi Brigádok kezdtek el Spanyolországban. Nem elhanyagolható számú volt spanyolos található a külföldiek fegyveres szervezetében. Ez annál inkább igaz, minél feljebb megyünk a hierarchiában. Az FTP–MOI tizenegy katonai felelőse közül (országos parancsnokság, zónaparancsnokságok, zónaközi parancsnokságok) 1944 nyarán nyolcan harcoltak Spanyolországban.⁹ Bázisszinten ez lényegesen kevésbé volt jellemző. Bár itt is voltak egykori brigádtagok, ők általában hamarosan helyi vagy regionális szintű felelős posztokat töltöttek be. Az FTP–MOI tagjainak nagy többsége a spanyol polgárháborút csak idősebb bajtársaik elbeszéléseiből ismerte.

Az FTP–MOI városi gerillaháborút vívott, amely nagyban különbözött az 1936–39-es spanyol polgárháborútól, ahol két hagyományos hadsereg ütközött meg egymással. Így az eltérő harc-

*Itt fognak
lőgni” – mutatott
Luc a fákra.
Még mint diák
1942-ben a place
Victor Hugón.*

*Ezt a szobát még legális papírokkal béreltem
1940-ben, amelyeken még nem volt rajta
a „JUIF” pecsét*

A különböző struktúrák elhatárolása elég képlékeny volt. Az első csoportok kis létszámúak voltak, kevés ellenállóval. A véletlen találkozások, egyes vezetők egyénisége néha nagyobb súllyal esett latba, mint a politikai meggyőződés. A szervezet kezdetleges, „összebarkácsolt” jellegét nem lehet tagadni.

Az FTP–MOI tehát nem egy adott időpontban hozott és záros határidőn belül végrehajtott döntés gyümölcse, hanem különféle csoportosulások és mozgások eredője, amely hosszú hónapok alatt alakult ki. 1942 nyarán kezdődött meg az a szerveződés, amelyből később a lyoni Carmagnole alakulat születik. Lyon az úgynevezett „szabad” zónában volt, ezért sokáig nem is volt alkalmas terep a fegyveres harcra. Ha a lyoni FTP–MOI aktivitása már 1942 őszén megkezdődött is, az akciók valójában csak a déli országrész német megszállása, 1942. november 11-e után sokasodtak meg és váltak jelentősebbekké.

Az első csoport létszáma öt és tíz fő közötti. Tagjai kommunista pártmunkások, akik közül egyesek már harcoltak a spanyol polgárháborúban. Kettő a nemzetközi brigádok tisztjei voltak. A tagok között találhatók még néhány korábbi ifjúkommunista (JC) is. Egytől egyig külföldiek és zsidó származásúak.

Grenoble-t az olaszok szállják meg, itt még később szerveződik az a csoport, amelyből a Liberté alakulat 1943 tavaszán létrejön. Első ismert vállal-

modor miatt a nemzetközi brigádok inkább politikai referenciát jelentettek, mintsem valóságos katonai tapasztalattal.¹⁰

Valójában az FTP–MOI nem volt szervezett hadsereg. Kialakulása lassú, fokozatos folyamat, nem egy előre végiggondolt koncepció terméke, az FKP és az MOI politikai és katonai jellegű javaslatai ellenére.

kozásuk egy szabotázsakció volt az ellenség számára dolgozó Brun kekszgyár ellen, 1943. július 7-én. Az akciót négy lengyel zsidó hajtotta végre: a támadás során Léon Gaist-ot, alias „Marcel Gaubert”-t megölték, ő volt az ún. H14 interregió első FTP–MOI halottja. Miután a Badoglio-kormány különbékét kötött a szövetségesekkel, és az olasz csapatok kiürítették Grenoble-t, a harci cselekmények gyakoribbá és intenzívebbé váltak. Az olaszok helyére 1943 nyarának végén németek érkeztek.

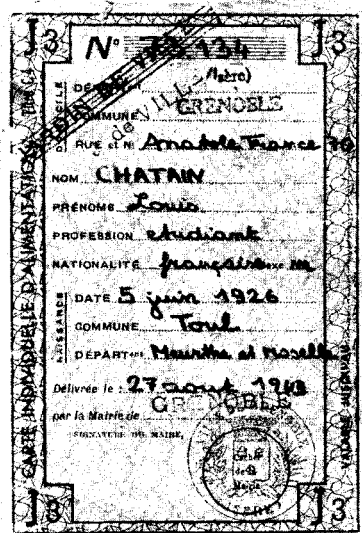
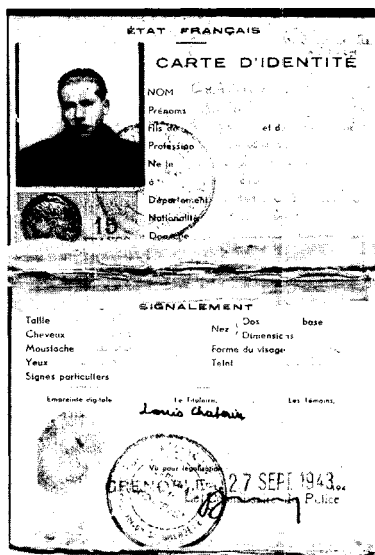
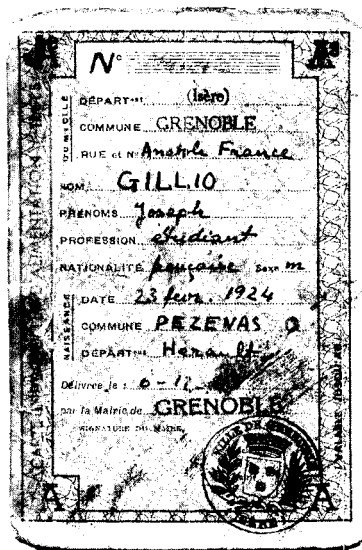
Franciák, külföldiek és zsidók az ellenállásban

A külföldiek szerepét a francia ellenállásban sokáig még azok is tudatosan alulértékelték, akik internacionalistáknak mondták magukat. A felszabadulás pillanatában az ellenálló szervezeteken is úrrá lett a nagy nemzeti láz, mondhatni a nacionalizmus, és ez nem kerülte el azokat a szervezeteket sem, amelyek többé-kevésbé az FKP-hoz kapcsolódtak. Az a legfranciább, aki francia ellenállási ér-

*1942 szilvesztere. Magyar zsidó diákok és lengyel zsidó lányok.
A lányok akkor már az UJRE zsidó szervezet aktivistái,
mi a Todt szervezet behívója elöl hamis papírokkal bujkálunk,
de nem vagyunk aktív ellenállók*

demekkel bizonyítja nemzeti beágyazottságát. Az FKP számára nehéz lett volna elismerni, hogy a földalatti harc kezdeti időszakában, amikor a francia pártmunkások még elleneztek a gerillaháborút, az MOI csoportok voltak az elsők, amelyek felvették a fegyveres harcot a németekkel, s ők követték el az első merényleteket is.

Hamis papírok. Gilliot névre kiállított élelmiszerjegy 1924-es születési időponttal. Az 1924-eseket a franciák kötelező munkaszolgálatra hívták be, így fiatalítani kellett. Louis Chatain névre 1926 születési évvel kiállított hamis személyi igazolvány és a hozzátartozó élelmiszerjegy. A születési helyként megjelölt helységek anyakönyvei bátorús cselekmények során elégtek, így nem lehetett ellenőrizni az adatok valódiságát. E helységek listáit megkaptuk. A pecsétek valódiak, ezeket külön fegyveres támadások során szereztük a kerületi rendőröktől.

Manipulációk

A felszabadulást követő hetekben és hónapokban, amikor eljött a mérlegkészítés ideje, az FTPF és az FTP-MOI hadrendjét szándékosan összevegyítették. E két szervezet többnyire egymástól teljesen függetlenül harcolt, ám a győzelem órájában minden összekeveredik. Számos aktából és jelentésből még az FTP-MOI rövidítés is eltűnik, hogy helyet adjon a meghatározás nélküli FTP-nek vagy néha FTPF-MOI-nek, ha nem egyszerűen csak FTPF-nek.

Az FTP-MOI eltüntetése többnyire a közvetlenül érdekelt, a külföldi ellenállók teljes cinkoságával ment végbe. Először is sokan közülük gyorsan elhagyták Franciaországot, hogy hazájukba, Lengyelországba, Magyarországra, Csehszlovákiába, Romániába, Bulgáriába vagy Németország szovjet megszállási övezetébe visszatérve „építsék a szocializmust”. A többiek, akik Franciaországban maradtak, vagy eleve kommunisták voltak, vagy azok lettek a fegyveres harc során, és mint fegyelmet pártkatonák, meggyőződéses kommunisták hajlandók voltak ezt a békát is lenyelni.

Csak a hatvanas években, elsősorban Gaston Laroche *On les nommait les étrangers. Les immigrés dans*

la Résistance (Idegeneknek hívták őket. Bevándorlók az ellenállásban – Les Éditeurs Français Réunis, 1965) című könyvének megjelenése után fogadták és kezdték el kutatni az FTP-MOI szerepét. Gaston Laroche – akinek neve franciásított – kommunista, orosz származású zsidó – családjával két éve sen érkezett Franciaországba. A kiadó bevezető jegyzetében egyébként elhallgatja a szerző zsidó származását. A borítón a szerző nevéhez hozzátették: „Boris Matline FTPF-ezredes”, holott ezt a nevet csak a megszállás idején használta, amikor az FTP-MOI külföldiekből álló fegyveres csoportjait szervezte.

Sok nemzet vett részt a francia ellenállásban. A szerző kiemeli „Garibaldi dicső fiait”, a „spanyol guérillérokat”, a lengyel, örmény, magyar, görög bevándorlókat, az „oroszkokat és szovjeteket”, a csehszlovákokat, a románokat, a német antifasisztákat, az osztrákokat, a bulgárokat, a jugoszlávokat, sőt még az albánokat és portugálokat is.

A könyv egyik fejezetét a szerző a zsidó bevándorlóknak szenteli ugyan, egy másikat sajtójuknak, a kettő azonban együtt mindössze 26 oldalt tesz ki a könyv 480 oldalából. Egyszer sem említi, hogy a cseheknek, magyaroknak, románoknak, lengyeleknek nevezett fegyveres ellenállók zömmel zsidó

*Weisz Tibi a 6.
Place Notre-Dame-i
illegális manzárd-
szobájából kimászott
a tetőre.*

*Nagyon szerette
az almatortát, ezt
a szemben lévő, ma is
működő cukrászdában
vásároltuk. Tibit
1944. március 27-én
végezték ki a lyoni
Fort de la Duchère erődben
Goldberger Pistával együtt.
A lebontott erőd helyén ma
játsszóter van, de egy
márványtábla őrzi az ott
kivégzettek emlékét.
A listán Pista és Tibi
neve is szerepel.
Ott minden évben megemlé-
keznek róluk, és koszorút
helyeznek a márványtáblára.*

származásúak voltak. A „Vörös falragasz” név szerint felsorolt 23 elítéltnének feltünteti a nemzetiségét. Így megtudhatjuk, hogy volt köztük egy spanyol, két örmény, két román, két magyar, három francia, öt olasz és nyolc lengyel, de arról nem esik szó, hogy több mint felük, az összes lengyel, magyar, román és még az egyik francia is zsidó volt. Ez a francia egy Lengyelországból bevándorolt zsidó család fia!

Paul Billat könyve (*Levés à l'aube de la Résistance dauphinoise*. Sassenage, Imprimeurs Réunis, 1978) az FKP-tól a Nemzeti Fronton át az FTPF-ig ismerteti az isère-i ellenállást. Egyetlen fejezete szűk három oldalon foglalakozik az MOI-val, de ebben is csak „olasz antifasiszta bevándorlókról” van szó, „akik Mussolini diktatúrája elől menekültek”. A Li-

berté alakulat felszabaduláskor összeírt történetéből vett számok alapján Paul Billat az alakulat összetételének ismertetésekor a következő százalékokat adja meg: „20% francia, 40% olasz, 20% spanyol és 20% egyéb, az utóbbiak nagyjából egyforma eloszlásban lengyelekből, magyarokból és románokból álltak.”¹¹ A következő fejezetben az alakulat tagjainak és halottainak névsorában 90%-ban közép- és kelet-európai zsidó hangzású neveket találunk.¹² Az említettek zsidóságára nincs utalás, még a „zsidó” szó sem fordul elő a Libertének szentelt fejezetben.

Mint említettük, a fő érdekeltek, a külföldi fegyveres ellenállók gyakran egyetértettek zsidó mivoltuk leplezésével. A hivatalos adatokat a felszabadulást követően állították össze az egységek, a régiók és interrégiók felelőseinek egyetértésével, akik maguk is többségükben zsidó származásúak voltak. A zsidóság a háborút követő években sem volt „divatos”, és a külföldi eredetű zsidó kommunisták nem elhanyagolható része, kihasználva francia honosítását, franciásította a nevét is. Hasonlóan jártak el azok is, akik visszatértek eredeti hazájukba, hogy fontos állami funkciókat betöltve „építsék a szocializmust”. A virulens antiszemitizmus, amely a kelet-európai országokban a háború előtt uralkodott – és amin az azóta bekövetkezett két rendszerváltás sem változtatott sokat –, a legtöbb jövőbeni kádert zsidó hangzású neve megváltoztatására sarkallta. Számukra ez nemigen okozott gondot, mert azt hitték magukról, hogy mindenekelőtt kommunisták, s ez megelőzi zsidóságukat. Ha a pártjuk érdeke azt kívánja, hogy nevet változtassanak, nincs ok a habozásra.

*Goldberger Pista
fényképe a rendőri
kiballgatások után.
Vallatásánál még valódi
nevét sem árulta el.
Daloz néven végezték ki.
A párizsi Magyar Ház
emléktábláján mindkét név
szerepelt, csak később
azonosították,
hogy ugyanarról
a személyről van szó.*

„A lebukások a legtöbb esetben az előírások megszegéséből, vagy a kapott parancsok be nem tartásából adódtak”.

*Grynstein Raymond,
„Antoine” 1944. április
24-én balt meg.*

*Csoportjával egy sikeresen
végrebajtott vállalkozás után
nem a baditerben megjelölt
útvonalon jött vissza,
hanem fáradtan,
bogy megrövidítésék
az utat, villamosra
szálltak. A már
fellármázott
németek a villamost
körülvették.*

*Antoine, bogy bajtársait
mentse, kiugrott
a villamosból,
és kézigránáttal
felrobbantotta magát.
Társai mind el
tuótk menekülni.*

Kik voltak, mit akartak?

Kikből is állt valójában az HI4-es (Rhône/Isère) interrégióban az egyik legdinamikusabban harcoló FTP–MOI?

A felszabaduláskor készültek listák, de nem voltak nagyon megbízhatók. A tagokat fedőnevük alapján sorolják fel, amiből nem derül ki, zsidók-e vagy sem. Valamennyi ellenállási szervezet erősebbnek akarta mutatni magát, a számba vett létszám majdnem mindenkor az utolsó napok adata, így szerepelnek benne a megszállás utolsó heteiben jelentős számban odaáramlottak (az utolsó percek ellenálló), sőt néha a felszabadulás másnapján csatlakozók is. Ráadásul a belépési időpontok is többnyire hibásak, antedatáltak. A nyár folyamán belépő ellenálló papíron már év elején csatlakozott stb.¹³

Érdekesebbek és megbízhatóbbak a Carmagnole és Liberté alakulatok veszteséglistái. Ezt a gondosan összeállított névjegyzéket a Venissieux-ben, Lyon külvárosában felállított emlékmű felavatására készítették. A lista nem rövid: 96 nevet tartalmaz, és elég jól tükrözi az FTP–MOI szervezetének összetételét:

- 29 lengyel zsidó (30%)

- 5 magyar, ill. román zsidó (5%)
- 17 olasz (18%)
- 23 francia, kettő közülük zsidó származású (24%)
- 5 spanyol (5%)
- 7 nem zsidó lengyel (7,5%)
- 2 nem zsidó örmény (2%)
- 1 német (1%)
- 7 meghatározhatatlan nemzeti-ségű (7,5%)

Ha ugyanezt a számítást az 1944. augusztus 15. előtt elesettekre végezzük el, tehát kiiktatjuk a felszabadítási harcokban (villeurbanne-i felkelés, Ste Consorce-i bombázás, pusignani harcok, Pont de Chéryuy és Jonage) elesetteket, az áldozatok száma 49-re csökken, és a megosztás érzékelhetően megváltozik:

- 28 lengyel zsidó (57,25%)
- 4 magyar, ill. román zsidó (8,25%)
- 8 olasz (16,5%)

- 4 francia, kettő közülük zsidó származású (8%)
- 1 spanyol (2%)
- 1 nem zsidó lengyel (2%)
- 1 német (2%)
- 2 meghatározhatatlan nemzetiségű (4%)

Amit az elesettek listája feltár a Rhône–Alpok-beli FTP–MOI egységek összetételéről, azt egy másik dokumentum is alátámasztja. Egy, a káderekről a felszabaduláskor összeállított lista, mely az interrégiók parancsnokaitól a szakaszok (9 fő) felelőségig terjed, 80 nevet tartalmaz. Ezek közül 64-et tudtunk hovatartozásuk alapján azonosítani:

- 36 lengyel zsidó (56%)
- 9 magyar, ill. román zsidó (14%)
- 5 a Szovjetunióból származó zsidó (8%)
- 2 német zsidó (3%)
- 6 francia, kettő közülük zsidó származású (9,5%)
- 6 olasz (9,5%)

Tehát az FTP–MOI összetétele az idő előrehaladtával módosult, de még a harcok végén is megállapítható a zsidók jelentős túlsúlya. Az eredeti, „történelmi” szervezet összetétele is változott. Ez néhány fegyverrel kezdte meg a harcot, és a városi gerillaakciókra specializálta magát. A városi osztagok elsősorban a kelet-európai bevándorló zsidóságra épültek. Az FTP–MOI az utolsó hetek-

A legális körülmények között élő emigránok biztosították a barcolók számára az infrastruktúrát.

A Liberté alakulat titkos fegyverraktára 1945/44-ben.

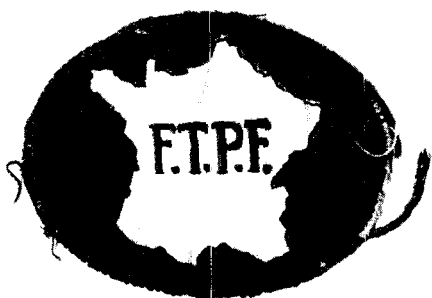
Itt találkozott időnként a parancsnokság is, hogy a teendőket, akciókat megbeszélje.

ben kiegészült a jelentősen felduzzadt maquis-val, amelynek soraiban számos legális helyzetben lévő olasz, lengyel bányász és számos „echte” francia volt.¹⁴

Visszatérve azokra a kelet-európai zsidókra, akik legalábbis a partraszállásig a két alakulat állományának többségét adták, megállapíthatjuk, hogy valamennyien nagyon fiatalok. Legtöbbjük 18 és 22 év közötti, néhányan ennél kicsit idősebbek, ezek a volt spanyolok. A fegyveresek között két, néha három generációt is találunk, amit Annette Wieworka *Zsidók voltak, ellenállók és kommunisták* című könyvében igen jól leír.¹⁵ Ott vannak az öreg zsidó kommunista mozgalmárok, az elődök, akik „azért csatlakoztak az ellenálláshoz, mert az kommunista volt”. Aztán ott a „razzia generációja”, ők nem po-

Région 13	S/Secteur	5 ^e B ^o	C ^o	Détach. Liberté
	Nom	Brull		
	Prénoms	Eméric		
	Naissance	3 février 1923		
	Matricule	94.081		
	Grade	sous lieutenant S.R.		
	Région	France		
	Etaillon	5 ^e		
	Compagnie			
	Date d'entrée dans les F.T.P.	20 sept. 45		
	La Cdt de Compagnie:	Le 15 septembre 46		
		Signature: Brull		

*Az első katonakönyv a felszabadulás után.
Az FTP-MOI-rövidítés nem szerepel a szövegben,
ez jelezné, hogy a feltüntetett
Liberté alakulatot külföldiek szervezték,
akik szerepét a francia KP
teljeen el akarja homályosítani.*

*A lányok már készültek a felszabadulásra,
és FTPF jelzőket hímeztek
(ült sincs szó MOI-ról!).
Ezeket a felszabadulás napján a lefoglalt
katonai raktárakból vételezett egyenruhák
zubbonyaira varrtuk fel.*

tánsok, hanem fiatalok, tanulók, gyakran a családi környezet ideológiai befolyása alatt állnak. Ezek egy része már kicsit bekapcsolódott a mozgalomba, hol a JC-ben (Ifjúkommunisták), hol azon számos baloldali szervezet és egyesület egyikében, amelyekben az emigráns zsidó közösségeket szervezték.

A lengyel zsidók, akik hosszú ideig a két alakulat állományának felét adták, többnyire munkások a „zsidó szakmákból” (szabók, kötszővők, kalaposok, sapkások, szűcsök...). Mintegy húsz, romániai és budapesti magyar¹⁶ „harcolt a Carmagnole, illetve a Liberté soraiban, többségük tanulni jött Franciaországba,¹⁷ elektrotechnikát a grenoble-i intézetben (IEG) vagy vegyészetet Lyonban”. Voltak köztük felsőbb évfolyamosok, sőt egy grenoble-i tanársegéd is.

A néhány diáktól eltekintve a Carmagnole és Liberté tagjainak többsége a háború előtt nem volt grenoble-i vagy lyoni lakos. Sokan közülük párizsiak, akik a megszállt területekről menekültek a „szabadnak” nevezett zónába. 1942 novembere után egyesek azért jöttek éppen Grenoble-ba, mert ott olasz megszállók voltak, akiket a zsidók teljes joggal tartottak sokkal kevésbé veszélyesnek, mint a németeket. Ez jórészt megmagyarázza a kelet-európai zsidók jelentős súlyát a lyoni és grenoble-i FTP-MOI soraiban.¹⁸ Ráadásul ezen fiatalok egy része már törvényen kívül áll, többé-kevésbé illegálisan él. Családjukból sokakat letartóztattak, ezért jobban gyűlölik az ellenséget – akár német, akár kollaboráns –, mint bárki más. Tudják, mi vár rá-

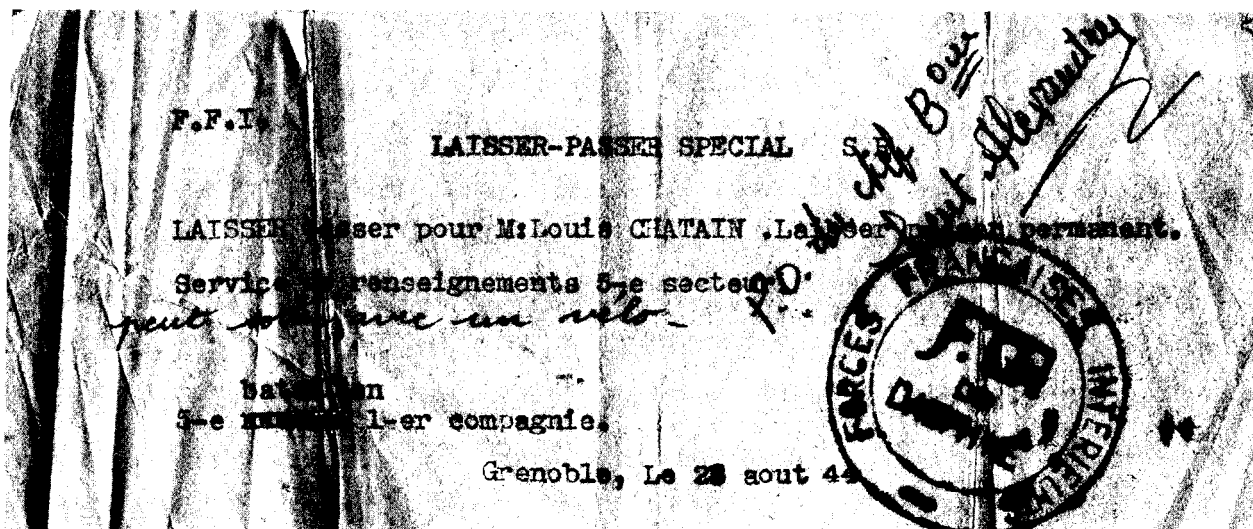
juk, ha letartóztatják őket. Úgyszólván nincs mit veszteniük.¹⁹ A szervezetnek, amelyben harcolni fognak, mindenre kész, határozott emberekre van szüksége. Ők azok. Az illegalitást, a bujkálást már ismerik. Teljes erővel belevetik magukat a harcba.

A többiek

Ezeket az ellenállókat jórészt senki sem ismeri, többnyire idegenek a körzetben – és ez az illegalitásban adunak számít. Nem tudnának fennmaradni és élni a lakosság támogatása nélkül. Nincs gerilla bujtatók, fegyverraktárak vagy olyan családok nélkül, ahol néhány órára megpihenhetnek és megtáplálhatják a normális életnek legalább a látszatát. És itt kerül a képbe a többi külföldi közösség. Az FTP-MOI alakulatok tagjai – legalábbis Lyonban és Grenoble-ban – a partraszállásig többségükben valóban zsidó származású bevándorlók voltak, de ezt a megállapítást rögtön árnyalunk is kell. Más bevándorlók is a kezdetől vettek részt a harcban, osztottak sorsukban. Talán még lényegesebb, hogy harcukat sok emigráns, nevezetesen az olasz és lengyel közösségek segítségével tette lehetővé. Ezek általában már régóta Franciaországban éltek, és biztosították azt az infrastruktúrát, amely nélkül illegális harc nem képzelhető el.

*Az Ideiglenes Kormány FFI katonakönyve.
Az FTPF-et és a gaule-ista AS-t rövidesen összevonták,
ebből alakult az egyesített FFI szervezet.
Majd az FFI-t is beolvastották a reguláris hadseregbe.
Ezt jelzi a katonakönyv hátoldalán a „5e I Brigade Alpine” pecsét,
mely a leszerelést igazolja.*

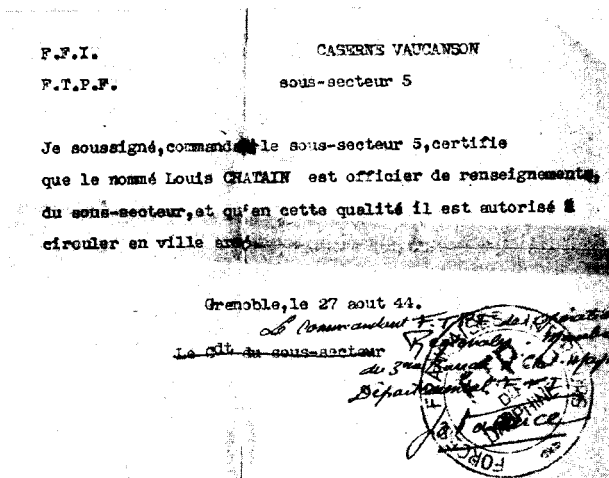

A felszabadulás napján kiadott első menetlél, mely engedélyezi a kijárási tilalom utáni közlekedést biciklivel. Ebben sem szerepel az MOI-megjelölés. A pecsétén, a körfeliraton csak FTP-jelzés van, a körfeliraton pedig FFI.

A fegyveres szervezet kapcsolatban állt a politikai mozgalommal és a különböző haladó emigráns szervezetekkel. Grenoble-ban például az olaszok szerepe meghatározó volt. Először is ők voltak azok, akik a megszálló olaszoktól megszerezték, megvették, ellopták, elcserélték az első fegyvereket. A grenoble-i laktanyákban állomásozó olasz csapatok katonái között sok emigráns rokonokat, volt szomszédokat fedezett fel. Az ellenálló olasz emigránsok a kerti szerszámos bódéikban lőszert rejtettek, és ugyancsak náluk találtak egyesek – megszegve a konspiráció szabályait – otthonra, a család melegére, amitől már rég elszoktak, vagy esetenként náluk étkeztek. A La Mure lengyel bányászai biztosították az első robbanóanyagot a szabotázsakcióikhoz. A grenoble-i viszkózágyár harmincas évek óta fennálló magyar kolóniájának munkásai is segítettek, információkat szolgáltattak, és a felszabadulás előtt megalakították a hazafias milíciát.

Egyébként a teljes illegalitásban élő „permanens”-ek körül egy második kör is létrejött. Az alkalmoszerű résztvevőkről van szó, akiket „legálisoknak” neveztek. Ezek megtartották polgári státusukat, legális személyi okmányokkal, munkahellyel rendelkeztek, családi életet éltek, és csak meghatározott vállalkozásokban vettek részt. Grenoble-ban 1943 őszétől a „legális” olaszok egy mintegy tízfőnyi csoportja a Liberté parancsnokainak felügyelete alatt több vállalkozást hajtott végre. Persze rit-

kábban léptek akcióba, mint az „állandóak”. Ugyanez a helyzet később megismétlődött a La Mure bányászainál. Többnyire legális körülmények között éltek az orvosi és ápolónői infrastruktúrát biztosítók, és azok is, akik a rejtékhelyek hálózatáról gondoskodtak. Végül, a felszabadulás közeledtével, nevezetesen a partraszállás után, sokkal szélesebb közegeben és kevésbé szigorúan megha-

Menetlél 4 nappal később. Ez már a fegyvervételét is engedélyezi. A pecsét azonos, az aláírás FTPF parancsnok mint az FFI megyei vezérkardnak tagja.

Mindkét igazolás Louis Chatain névre szól, erre van személyi igazolványom. A valódi útlevelemmel együtt még illegális lakásom kertjében van elásva.

*Raymond Sacks,
a szakaszparancsnokunk.
Lengyel zsidó volt.*

tározott körben toboroztak; az állandó fegyveresek állományi létszáma a már gyakorlatot szerzett „legális”-ok beolvasztásával és újak bevonásával nőtt. Ekkor változott meg az alakulatok összetétele.

Illik néhány szót szólni a nők részvételéről. Az elesettek között egyetlen nő, Jeannine Sontag szerepel. Lengyel zsidók gyermekeként 1925. május 14-én született Bázalban, szülei Strasburgban telepedtek le, ahol Jeannine 1939-ig elkényeztetett, védett életet élt. Ly-

onba menekülve részt vett az ellenállásban, előbb a Combat soraiiban, majd az FTP–MOI-ban. 1944. július 3-án a Lyonban, az avenue Félix Faure-on lévő garázsban töbttucatnyi német katonai jármű felrobbantására készültek, de az akció során Jeannine fogságba esett. A Gestapónál kihallgatták, de nem „köpött”, s holttestét később megtalálták az 1944. augusztus 20-án St. Genis Lavalban kivégezetteké között.

Bár az elesettek listáján ez az egyetlen női név szerepel, de a nők számaránya mégsem elhanyagolható. Egyesek közülük – mint a többi fegyveresek – nyilvántartási számot is kaptak. Többnyire összekötők, felderítők, egészségügyiek, de akad köztük néhány, aki részt vesz a harcokban is. Ez talán a Carmagnole és a Liberté egyik sajátossága. Valószínűleg ezekben az egységekben a legmagasabb a nők részvételi aránya.²⁰

A Szervezet

Nem mindenki léphetett az FTP–MOI tagjai közé. A jelöltnek előbb próbaidőt kellett teljesítenie, valamelyik bevándorló – kommunista vagy szimpatizáns – szervezetben mozgalmi munkát végeznie. Legtöbbször a JC-ről van szó, mely a JC-

MOI-nevet veszi fel. Csak miután bizonyított, illegális munkát végzett (röpcédulaosztás, falragaszok, címkék elhelyezése, jelszavak falakra festése, szóbeli agitáció...), veszik fel a „sportolók” közé. Így nevezik az FTP–MOI állandó fegyvereseit. Az újonnan toborzott öt számjegyű nyilvántartási számot kap,²¹ és felvesz egy általa választott „fedőnevet”. A sikeresen letöltött próbaidőt követő toborzás a leggyakoribb, de előfordult, hogy valaki egy tag ajánlására közvetlenül került a szervezetbe. Ez annál gyakoribb, minél közelebb kerülünk a partaszállítás időpontjához, s Grenoble-ra inkább jellemző, mint Lyonra.

A harcosok számára előírt magatartási és különösen a biztonsági szabályok rendkívül merevek. Szigorú elszigeteltségben kell élniük, hogy egy lebukás ne vezethessen katasztrófához, a struktúra összeomlásához, ahogy ez az ellenállásban gyakran előfordult. Az előírásokat általában betartják, ami felett a hierarchia rendkívül gondosan őrködik, de azt is el kell ismerni, hogy egyesek néha áthágják a szabályokat. Az utasítások ellenére a barátok a vállalkozásokon kívül is találkoznak, sőt esetleg együtt is laknak, mások kapcsolatot tartanak fenn családjukkal, annak ellenére, hogy ezt megtiltották nekik. Mindez nagyon is emberi.

Az, amit a fegyveresektől elvárnak, amit számukra előírnak, az az embertelen, a maga szélső-

1944. augusztus 25-én a Liberté elfoglalja a németek által laktanyává alakított küürtött iskolát, az Ecole Vaucansonnt. Ez lesz az 5. század, egyesített FTPF-FTP-MOI alakulat főhadiszállása, ide érkezik Luittelből a maquis-nk, és innen indultunk csapatokat a lyoni felkelők segítségére.

A laktanyaparancsnokság egy része. Balról jobbra: Gilles Najman (lengyel), a Liberté állományi biztosa, Béc Imre, a Service B, azaz felderítés közös FTPF regionális parancsnoka, Leon Saccardó (francia), a Liberté katonai parancsnoka. AS lányok az összekötők.

séges szigorúságában majdnem végrehajthatatlan. Pedig ezen és csak ezen az áron képes egy földalatti szervezet fennmaradni. A lyoni és grenoble-i „lebukások” – szerencsére nem volt sok belőlük – a legtöbb esetben az előírások megszegéséből vagy a kapott parancsok be nem tartásából adódtak. A legtöbben persze a különösen veszélyes vállalkozások során estek el. Miután soha senkitől nem kaptak fegyvereket, sokan akkor veszítették életüket, amikor német katonáktól vagy francia rendőröktől fegyvert akartak zsákmányolni. Mások viszont véletlenül buktak le a német hatóságok és a vichyi rendőrség razziái, igazoltatásai során.

Hármas csapat, harci szakasz, alakulat

A fegyveres harc első kommunistáit, akár franciák, akár külföldiek voltak, úgy szervezték meg, mint a pártmunkásokat: hármas csapatokban. A vállalkozások végrehajtása gyakran a következő séma szerint történt: egy lövész vagy gránátdobó feladata az ellenség megtámadása, ketten felelnek a fedezetéért. Bár ez a struktúra nagyon rugalmas, könnyű, mozgékony, gyakran mégis elégtelen volt az egyre inkább alakulatokban mozgó ellenséggel szemben. Végül is a harci szakasz vált az FTP alapegységévé. A harci szakaszt három csapat alkotta, mindegyikben hárman voltak, néha két csapat négy fegyverrel, azaz nyolc-kilenc fő, továbbá parancsnokuk, a szakasz vezetője és annak helyettese. A két-három csapat elvben csak a vállalkozások során találkozott. Három szakasz képezett egy alakulatot, ennek létszáma a különféle felelősökkel együtt mintegy harminc fő.

Grenoble-ban 1943 őszének végén három szakasz alkotta a Liberté alakulatot. A partraszállásig létszámuk nem nagyon változott, alig bővült. Az 1944. márciusi nyilvántartási lista harmincöt fős állományt tartott számon. Lyonban a toborzás eredményesebb volt. Az első három szakasz hozta létre a Carmagnole alakulatot. Egy második, a Simon Frid-alakulat²² 1944 elején jött létre, igaz, létszáma soha nem lett teljes, nem haladta meg a két szakaszt. Lyonban a partraszállás idején becsülhetően ötven-hatvan főt tett ki a FTP–MOI állandó tagjainak száma, az egész HI4 interrégióban 1944 nyaráig kevesebb mint száz főt.²³ Csak a felkelést megelőzően, amikor az állomány hatalmas mértékben felduzzadt, jöttek létre „századok” és zászlóaljok.

A laktanya udvarán rekvirált autóval. Karszalag jelzi az FPF-bez tartozást. Az egyenruhát még a Camps de Jeunesse (Pétain-féle ifjúvági paramilitáris szervezet) raktárából rekviráltuk.

Régiók, interrégiók, zónák

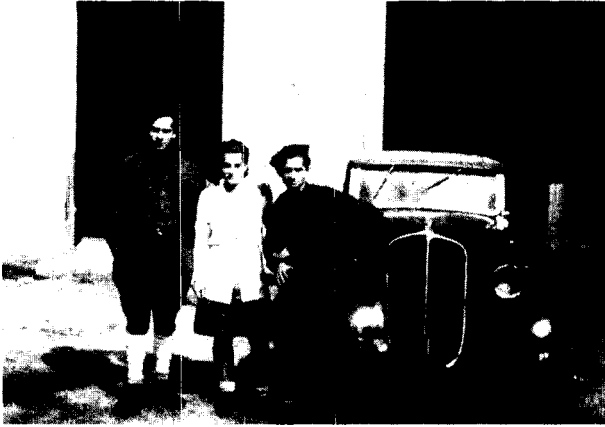
A külföldiek FTP–MOI szervezetét a francia FTPF-ről másolták. A harci egységek földrajzi helyük szerint kapcsolódnak, „szektorok”,²⁴ régiók (egy régió általában egy vármegyének felel meg), interrégiók („IR”, több megye csoportosítása) és „zónák” (északi, déli) szerint, mindezt egy nemzeti szintű parancsnokság vezeti, mely elvben az FTPF-hez kapcsolódik, de bizonyos önállósággal bír (erre a kérdésre még visszatérünk).

A Rhône (H) és Isère (I) alakítja a két régiót, melyből a HI4 interrégió áll. A négyes szám jelzi az MOI-t.²⁵ Ehhez az interrégióhoz tartoznak a Carmagnole és a Liberté egységek. Tagjaikat gyakran egyik városból a másikba helyezik, különösen, ha „befeketedtek”. Így a HI4-es interrégió számos harcosa Lyonban is és Grenoble-ban is harcolt. Ez magyarázza, hogy e két egységet olykor összetartozónak tekintik. Grenoble a felszabadulása után a rhône-i FTP–MOI-hoz csatlakozott, és részt vett a Lyon és környékén zajló tisztogatási harcokban.²⁶

A szervezet valamennyi szintjén (város, régió, in-

Ez már szabályos francia egyenruha derékszíjjal, pisztolytáskával, rangjelzéssel.

*A laktanya udvarán Eliane Jarraud-val,
az öszezékööknkel (lengyel zsidó), és Fred Cardonnal
a lüeti maquis hírszerző tiszttével (francia),
akivel a városból a kapcsolatot tartottam.
Mögöttünk elrekvirált autó.*

terrégió, illetve szakasz, század, zászlóalj is) a vezetés mindig a „háromszög”-é, feladatukat Charles Tillon az FTP-ről írt könyvében a következőképpen határozza meg:

Az „állományi” biztos (Commissaire aux effectifs, CE), feladata a toborzás, örökös és szervezeten és az egységek szellemén, kapcsolattartás a mozgalommal.

A hadműveleti biztos (Commissaire aux opérations, CO), feladata a vállalkozások előkészítése, végrehajtásuk ellenőrzése, a harcok felkészítése.

A technikai biztos (Commissaire technique, CT) a különféle szolgálatokat vezeti (fegyverellátás, felderítés, egészségügy stb).²⁷

A maquis-k

Több, ma már jól ismert okból 1944-ig az ellenállók nem nagyon törekedtek maquis-k létrehozására. A maquis-k katonai csoportosulások, saját táborhellyel, alakulatban élnek és hajtják végre vállalkozásaikat. Csak falusi környezetben jöhettek létre, elsősorban elszigetelt és nehezen megközelíthető helyeken, erdőkben. A felszabadulást megelőző idő-kig viszont a harcot a városokban kellett folytatni, ahol az ellenség tanyázott, s ahol a szolgálatában álló

gazdaság főbb fogaskerekei működtek. A maquisard-okat el is kellett volna látni, élelmezni, ruházni, ami eszközök híján nem lett volna egyszerű.

E kérdésben az FTPF és az FTP-MOI vezetői hasonlóképpen gondolkodtak, ennek ellenére már 1943-tól létezett egy FTP-MOI maquis Die körzetében, a Drôme-ban. Ezt a maquis-t később Isère-be telepítették a Lus-La-Croix-Haute-hágó közélébe, a Mont Aiguille-hegy mellé. Ez a maquis, bár nem volt teljesen tétlen, és végrehajtott néhány vállalkozást, elsősorban azt a célt szolgálta, hogy átmenetileg, amíg új beosztást nem kapnak, a „befeketettek” fogadja. Így alapvetően tranzitfunkciója volt.

A partraszállást követően a Carmagnole és Liberté egységek kiépítették a maguk maquis-ját. Több ok motiválta ezt a változást. Mindegyik előtt a nagyszámban jelentkező önkéntesek, akik többnyire semmiféle harci tapasztalattal nem rendelkeztek, s akiknek legalább minimális katonai kiképzést kellett biztosítani. Felismerték azt is, hogy a háború új szakaszába lépett, amelyben a harc már nem korlátozódik a városokra, ellenőrzés alá kell vonni a főbb utakat.

Lyonból alakították meg a Gabriel Périről elnevezett maquis-t, melyet azonban inkább Croix du Ban maquis-nak hívtak. A Carmagnole és Simon Frid-alakulat töltötte fel állományát: hamar csatlakoztak hozzájuk a környező falvak fiataljai, a saint-pierre-la-palud-i lengyel bányászok, és az 1944. augusztus 16-i támadás után az Édouard Herriot iskolai szálláshelyükről (157, rue Bataille, Lyon) távozott több tucat GMR.²⁸ Ami Grenoble-t illeti, az FTP-MOI a gières/uriagei körzetben lévő FTPF-vel szorosan együttműködve megalakította a Luitel-tónál a maquis-ját. Ezekhez a Carmagnole és a

*Gazdag Ervinnel,
az MOI helyi felelősével*

Liberté által alapított maquis-khoz a megszállás utolsó heteiben tömegek csatlakoztak, a felszabadulás pillanatában mindegyiknek több száz tagja volt.

Vállalkozások

Ennek a fejezetnek a megírásához a Carmagnole és Liberté egységek sokszor emlegetett hadművelési jegyzékét vettük alapul. Ezt a felszabaduláskor állították össze a HI4 interrégió havi hadijelentései alapján, melyeket később többször helyesbítettek és kiegészítettek. A legújabb kiadás az 1982-es, mely az FTP–MOI Carmagnole–Liberté zászlóalj 40-ik évfordulójára készült kiadványban szerepel.²⁹ Miután összevetettük a korabeli sajtóval és különböző rendőrségi jelentésekkel, megállapíthatjuk, hogy ez a jegyzék rendkívül megbízható. Természetesen néhány dátumeltérés, néhány pontatlanság a helyszínek megnevezésébe becsúsztatott, de valamennyi, a kiadványban szereplő vállalkozást igazolták az archívumok. Az viszont majdnem biztos, hogy nem minden vállalkozás szerepel a jegyzékben. A sikertelen vállalkozások – melyek kockázata egyáltalán nem volt kisebb – többnyire említés nélkül maradtak. Egyes jelentések elveszhettek, vagy időhiány miatt meg sem írták őket. Ez elsősorban a harc utolsó szakaszára jellemző, amikor a vállalkozásokat más ellenálló szervezetekkel (FTPF, az UJRE harci csoportjai, hazafias milíciák és még az AS³⁰ is) közösen hajtották végre, és ezért ezek hadművelési listájában szerepelhetnek.

Ennek a harc tüzeiben fogalmazott jelentésekből szerkesztett dokumentumnak joggal felróható az elért eredmények túlbecslése. Az ellenség soraiban okozott veszteségek adatai többnyire nagyobbak a valóságnál; hasonló a helyzet a szabotázsakciók eredményeinél. De még egyszer hangsúlyozni kell, hogy itt egy általános gyakorlattal állunk szemben, minden jelentésben az optimista feltételezéseket vették alapul, hiszen a jelentések célja az is volt, hogy a harc hatékonyságát bizonyítsák a lakosság szemében, és növeljék a tagok harci kedvét.

Városi gerilla

A Carmagnole és a Liberté fegyveresei leginkább a városokban folytattak hadműveleteket, Lyonban, Grenoble-ban és külvárosaikban. Más francia vá-

rosokban tevékenykedő FTP–MOI szervezetekkel együtt „feltalálják” azt, amit a városi gerilla első formáinak tekinthetünk.³¹

A harc elsősorban az ellenséges csapatok ellen irányult. Megtámadták a gyalogosan vagy járművel közlekedő német alakulatokat, a németek által látogatott helyeket, a katonai járművek garázsait.

Az alábbiakban a hadművelési jegyzékből találmásra kiválasztott néhány vállalkozást mutatunk be:

„Lyon, 1943. április 25.

21h 55, támadás a németek által lefoglalt Masséna Szálló ellen. Eredmény: két halott (egy német katona és egy vele lévő francia nő), hét sebesült (közülük kettő francia, akik a németek társaságában voltak). A hadművelet következtében 21 órától elrendelik a kijárási tilalmat, a mozikat, színházakat május 2-ig bezárják; a sportrendezvényeket is betiltják.”

„Lyon, 1945. november 3.

14h 15, Fort de Montéssuy közelében bomba- és gránátátadás egy német alakulat ellen. Két halottat és több sebesültet jelentettek; valójában mintegy húsz a sebesültek és halottak száma.”

„Grenoble, 1944. január 31.

Egy mintegy 150 főből álló német alakulat elleni merénylet elektromos aknákkal a rue Branly és a Claude Bernard rakpart sarkán. Tizenöt halott, harminc sebesült.”

„Lyon, 1944. június 27.

A 34 Rue de Sèze alatt lévő garázsban 37 német jármű megsemmisítése. A rendőröktől 5 pisztolyt zsákmányoltak, az anyagi kár összege mintegy egymillió (frank).”

Voltak még úgynevezett „egyéni merényletek” is, ezek a megszálló csapatok tisztjei, a fasiszta milícia tagjai vagy túlbuzgó kollaboránsok ellen irányultak.

„Grenoble, 1943. szeptember 26.

20 órakor merénylet Marius Blanc milíciafőnök, a Drôme főtitkára ellen. A visszavonulás során egyik bajtársunknak ott kellett hagynia a kerékpárját, esőkabátját, melynek zsebében a városi kölcsonkönyvtár egyik könyve volt. Másnap elvittük a városi könyvtár nyilvántartását.”

„Grenoble, 1943. december 15.

Egy német tiszt (Hoffmann hadnagy) elleni merénylet, a 2 Rue Thiers számú ház előtt.”

„Grenoble, 1944. július 7.

Városi járőrözés során a rue Thiers-ben két milicista és egy német altiszt kivégzése.”

„Lyon, 1944. július 10.

Egy áruló Gestapo-ügynök kivégzése.”

Szabotázsakciók

A szabotázsakciók a németek és a vichyi kormány szolgálatában álló gazdasági gépezet ellen irányultak. Elsősorban a közlekedési eszközök, az energiahálózat és a közvetlenül az ellenség részére dolgozó üzemek a célpontok. Az FTP-MOI és más ellenállási szervezetek által végrehajtott szabotázsakciók összehasonlíthatatlanul hatékonyab-

1944 szeptemberében
hadnagyi egyenruhában

bak voltak, és kevesebb emberáldozatot követeltek, mint az ugyanezen célt szolgáló szövetséges légi bombázások, melyek nemritkán célt tévesztettek, és a civil lakosság körében sokkal nagyobb károkat okoztak.³²

„Lyon, 1945. május 1.

Több vállalkozással emlékeztek meg május 1-ről:

*A jonage-i elektromos centrálé elleni támadás.

*5h 15, az OTL társaság egyik elektromos távvezetékének lerombolása, az avenue Maréchal Lyautey-en

*5h 50, elektromos távvezeték oszlopának megsemmisítése az Arloing rakparton.

*6h 45, egy transzformátor megrongálása rue des Ateliers, La Mulatière-en

*7h, a Croix-Rousse kötélvasútjának megrongálása, rue Terme. A kötélvasút működése három órára leállt.”

„Grenoble, 1944. február 22.

A grenoble–veynes-i vasútvonal sínjeinek felszedése St-Georges-de-Commiers és Jarrie magasságában; a mozdony zuhanás közben kitép egy távírópóznát. A forgalom reggelig szünetelt.

A chambéry–grenoble-i vasútvonal megrongálása. Egy vonat kisiklott.”

„Lyon, 1944. február 25.

1h 30, a villeurbanne-i Fibres et Mica üzem elleni támadás. A gyár kizárólag a németeknek dolgozott. Valamennyi gép, tervrajz, kompresszor, csiszológép, precíziós gép, transzformátor megsemmisítése 35 kg robbanóanyag és a helyszínen talált 20 kg lőpor és benzol-alkohol felhasználásával. Az üzem teljes leállása a háború végéig.

2h, a Schneider–Westinghouse gyárak transzformátorainak, elektromos gépeinek, magas feszültségű felszereléseinek, kemencéinek megsemmisítése 60 kg robbanóanyaggal, és 50 liter, a helyszínen talált benzinnel. Becsült kárérték 20 millió frank. A munka 5 napra leállt. A termelés két hónapig szünetelt.”

„Grenoble, 1944. február 25.

A DSN gyár elleni támadás, rue Gay-Lussac, ahol német vasúti kocsik számára kerekeket, fogaskerék-szerkezeteket, fogazott meghajtótengelyeket gyártottak. A bombákat a gépekben helyezték el. Elkobozták a tervrajzokat, dokumentációkat, német megrendeléseket, valamint a német munkaszolgálatra kijelölt munkások listáját. A munkásokat figyelmeztették. Két írógépet szereztek.”

„Lyon, 1944. április 14.

0 órakor a lyon–ambérieu-i vasúti pálya megrongálása Miribel közelében. 20 vagon és egy mozdony megsemmisült.

0h 30, a lyon–chambéryi vasúti pálya megrongálása Montluel közelében. Egy, a vasútvonal mellett elhaladó német járőrt megtámadtak. Egy német elesett.

2h 30, a lyon–vienne-i vasútvonal megrongálása Vernaison közelében. A vonat kisiklott, a mozdony és a vagonok megsemmisültek.”

A legtöbb vállalkozás színhelye Lyon, Grenoble és külvárosai voltak, de előadódott néhány vidéki „kiszállás” is. Például a Liberté alakulat többször hajtott végre vállalkozásokat a séchilienne-i régióban, a Romanche-völgyében vagy a La Mure környékén, a bánya lengyel bányászainak segítségével:

„1943. december 29.

A La Mure-i gyárban egy szénkiemelő és osztályozó gép megrongálása. A bánya tizenöt napra leállt.”

„1944. április 14.

A clavaux-i alumíniumgyár kompresszorának és elektromos centráléjának felrobbantása. A centrálé teljesen megsemmisült. Az okozott kár mintegy 50 millió frank.

„1944. április 23.

A Séchilienne-centrálé megsemmisítése. A séchilienne-i polgármesteri hivatalból 800 élelmiszerjegy zsákmányolása.”

„1944. május 17.

A La Motte-les-Bains-i elektromos centráléban 36 gép, 3 vezérlőpult, valamennyi szigetelő-, csatlakozókábel és elektromos vezeték megsemmisítése. 3 darab kétezer literes transzformátorolaj-tartály kifolytatása. A St. Georges-de-Commiers-i vasúti pálya használhatatlanná tétele meghatározatlan időre La Mure-nél. A La Mure-i szénmedence termelésének leállítása. A La Mure Társaság bezárta a telepeit.”

„1943. december 9.

Támadás az uGINE-i acélmű ellen, amely a németeknek dolgozott. Az üzem nyolc napra leállt. A háború teljes időtartamára a termelés 25%-kal csökkent. Kárérték 40 millió frank.”

Döntő szerep

Ezeket a nem is teljes listákat összesítve is látjuk, hogy a lyoni és grenoble-i FTP-MOI alakulatok által végrehajtott vállalkozások száma kiugróan nagy (lásd a táblázatot).

A Carmagnole 1943 februárja és 1944. augusztus 20. között 240 vállalkozást hajtott végre, azaz tizenkilenc hónapon át majdnem havi tizenháromat.

A Liberté 1943 szeptembere és 1944. augusztus 20. között 173 vállalkozást tart számon, ez tizenkét hónapon át havi tizennégy vállalkozásnak felel meg.³³ Paul Billat³⁴ könyvének melléklete szerint az FTPF³⁵ felsorolt vállalkozásainak háromnegyedét az 5. zászlóaljnak – azaz az FTP-MOI-nak – tulajdonítják. A Liberté alakulat majdnem egyedül hajtotta végre a vármegyében az 1943 szeptembere és 1944 áprilisa között az összes vállalkozást, és ezután is rendkívül aktív maradt a felszabadulásig.

Az általunk tanulmányozott egységek részvétele a felszabadítási harcokban igen jelentős volt, amit alátámaszt, hogy az 1944. augusztus 15. után elesettek száma 50, azaz két-három hét alatt annyi, mint a megelőző tizenkilenc hónapban.

A Carmagnole egységének meghatározó szerepe volt a lyoni külvárosban, Villeurbanne-ban kirobbant felkelésben (1944. augusztus 24–26.). Miért az FTP-MOI? Egyszerűen azért, mert a megszállók megtorlása jelentősen meggyöngítette, részben megsemmisítette a lyoni ellenállás többi szervezetét; az FTPF-et és az AS-et. 1944 augusztus közepén a Carmagnole maradt nagyjából az egyedül működőképes fegyveres ellenállási szervezet Lyonban.

Vajon megtervezték és megszervezték ezt a felkelést? Kétségtelen, az FTP-MOI hadvezetése felvetette ezt a lehetőséget, de úgy tűnik, inkább Vénissieux-ben, ahol a legnagyobb fegyverraktár volt, és amely a lyoni külváros legnagyobb munkáskerületének számított. Itt az FTP-MOI-nak szilárd bázisa volt. A véletlen mégis úgy akarta, hogy a felkelés a lakosság nyomására Villeurbanne-ban robbanjon ki. A Carmagnole szinte valamennyi harcusa hirtelen egy szakasz vagy akár alakulat parancsnokává vált, ezek a „hazafias milíciák” tagjaiból és frissen csatlakozott önkéntesekből alakultak. Lyon közeli külvárosát három napon át barikádok borítják, ám ezeket a szövetségesek első hadseregének

Pécsei Jánosnéval, aki az MOI és az FTP-MOI között volt összekötőnk

*Sebes Imrével és feleségével Illel,
akik a grenoble-i Magyar Függetlenségi
Mozgalom vezetői voltak*

késlekedése miatt augusztus 2-án le kellett bontani. A fegyveresek visszavonultak, de a harc még napokon keresztül folytatódott a külvárosokban és környékükön (Vénissieux, Montchat, Montplaisir). Az FTPF és az AS maquis-jai Lyon felé tartottak, akárcsak az 5. zászlóaljja alakult Liberté egység. Ők is összeütköztek a

németekkel. Ezek az összecsapások megnyitották Lyon kapuit a francia csapatok előtt, amelyek elsőként és gyakorlatilag harc nélkül vonultak be szeptember 2-án Lyonba, a szövetségesek csapatai követték őket.³⁶

A hadműveletek korábbiakban ismertetett nagyszáma és a leírt tevékenység önmagában is imponáló, de még inkább az, ha figyelembe vesszük a két egység állományát. A partraszállás előestéjén a HI4-es interrégiónak kevesebb mint száz nyilvántartott aktív fegyverese volt. Ezek komoly teljesítmények, teljesen felesleges volt még rájuk is lícitálni. Az FTP–MOI veteránjait sokáig mellőzték, ezért hajlanak haditetteik eltúlzására. Sokan azt állítják, hogy naponta több akciót is végrehajtottak. Ez persze kivételképpen igaz is lehetett, de aligha gyakran esett meg. A túlzó visszaemlékezéseknek egyébként a hadműveleti jegyzékek is ellentmondanak. Tagonként átlagosan heti két vállalkozás valószínűleg közelebb áll a valósághoz, és már ez is fantasztikus teljesítmény!

Végül nemritkán olyat is hallani egyes régi FTP–MOI-soktól, hogy gyakorlatilag ők voltak az egyedüliek, akik harcoltak. Ez is igaz, de csak részben. Sokszor valóban ők voltak az elsők, a kezdeményezők, például a városi harcban – ám Franciaország nemcsak városokból áll! Mások is harcolni kezdtek (FTPF, AS), így a külföldiek jelentősége az ellenálláson belül az idő előrehaladtával óhatatlanul csökkent. Grenoble-ban a Libertén kívül az AS is rendelkezett harci csoportokkal.³⁷ Ezek ugyanolyan aktívak és legalább olyan bátrak vol-

tak, mint az FTP–MOI fegyveresei, ráadásul sokkal több fegyverük, lőszerük, robbanóanyaguk és gépkocsijuk volt. Ugyanolyan akciókat hajtottak végre, mint külföldi bajtársaik. Két legjelentősebb akciójuk volt a lőportorony felrobbantása 1943. november 14-én és a de Bonne kaszárnya felrobbantása ugyanezen év december 2-án.

Lyonban is az FTP–MOI hajtja végre a legtöbb akciót. A Rhône megyében 1943. december 31. előtt végrehajtott 82 elismert – és nem mindet ismerték el – akció közül 46, azaz 56% a Carmagnole alakulat számlájára írható. Ebben az időszakban mintegy harminc fő harcolt kizárólag Lyonban és környékén. Ezekhez a számokhoz nem szükséges kommentár.

CARMAGNOLE LIBERTÉ

	CARMAGNOLE	LIBERTÉ
<i>1942</i>		
november	2	
december	2	
<i>1945</i>		
január	1	
február	6	
március	13	
április	7	
május	15	1
június	1	
július	19	1
augusztus	2	
szeptember	10	15
október	11	15
november	16	10
december	15	16
<i>1944</i>		
január	11	7
február	6	20
március	10	8
április	15	13
május	9	17
június	18	35
július	29	13
augusztus	27 (1-től 24-ig)	2 (1-től 20-ig)
<i>összesen</i>	245	173

Forrás: A Carmagnole és Liberté havi hadműveleti jelentései 1942 novemberétől 1943 augusztusáig, a Carmagnole és a Liberté 40. évfordulójára megjelentetett kiadványban szereplő hadműveleti jegyzék alapján

Vitatott ügyek

Mosco *Terroristák nyugdíjban* című filmjének bemutatása és az azt követő polémia több vitatott kérdést vetett fel az FTP–MOI-val kapcsolatban.

Mit jelent az MOI rövidítés?

Az MOI rövidítést általában Mains d'Oeuvre Immigrés-(bevándorolt munkások)-ként értelmezik. Ezt korabeli rendőri jelentések tanúsága szerint a német és vichyi hatóságok értelmezték politikai felfangból Mouvement Ouvrier International-(Nemzetközi Munkásmozgalom)-nak. Néhány volt FTP–MOI-s mégis azt állította, hogy még a szervezetben is értelmezték az MOI rövidítést nemzetközi munkásmozgalomként, és annak idején erre nagyon büszkék is voltak, azt hívén, hogy ők a Kommunista Internacionálé katonái.

Erre az értelmezésre irodalmi utalás is létezik, nevezetesen a Carmagnole egység történetét összefoglaló akta. Hivatalos szövegről van szó (FFI H régió, Rhône megye – az állományt összefoglaló I. sz. összesítés IV. sz. mel-

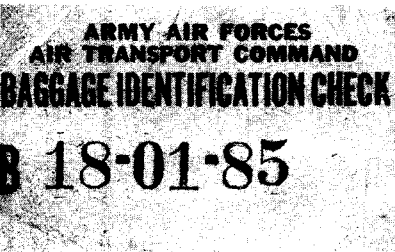

A kommunista Noël Fiedl, aki a svájci Unitarian Service vezetője volt lehetővé tette, hogy a magyar pártcsoport 6 tagja Szőnyi Tibor vezetésével hazatérhessen Magyarországra. Ők Grenoble-on átutazva közölték, hogy Franciaországból is bárman csatlakozhatnak hozzájuk. Párizsban Marshall Lászlót, Pickler Ferencet és engem jelöltek. Pár héttel Szőnyiek után jugoszláv orvosi műszáronak álcázva mi is követtük őket. Engedélyünk volt az amerikai hadsereg repülőgépének igénybevételére. Marseilles-ből előbb Bariba, majd onnét Belgrádba utaztunk. Szőnyiek és Noël Fiedl a koncepció perек áldozatai lettek. Szőnyit és Marshallt kivégezték. Marshallal, Picklerrel a belgrádi reptéren.

lakozó volt persze kommunista, a legtöbbjük számára az MOI egy, a kommunisták által ellenőrzött tömegszervezet volt, ahonnan egyenes út vezetett a harcoló alakulatokhoz. A háború után, az FTP–MOI katonáinak zöme egy időre kommunista vagy igen közeli szimpatizáns lett. Az FKP fennhangoztatta, hogy az FTPF különféle politikai és vallási nézeteket valló franciákat tömörített soraiba. Ez egyébként igaz is volt, még ha a vezetést a kommunisták maguknak tartották is fenn. De nem mondható el ugyanez az FTP–MOI-ról, ha az MOI rövidítést Mouvement Ouvrier Immigrének vagy pláne Mouvement Ouvrier Internationalnak dekódolják. Úgy tettek tehát, mintha a rövidítés ilyen értelmezése kizárólag a német vagy vichyi hatóságok műve lett volna, ami úgy tűnik, nem fedi a valóságot.

FTPF és FTP–MOI

További probléma a francia FTPF és a külföldi FTP–MOI kapcsolata. Elméletileg, de minden esetre egy bizonyos időponttól kezdve az

Poggyászájegy

léklete), amelyet a felszabadulásakor állítottak össze annak érdekében, hogy a Carmagnole-t harcoló egységnek ismerjék el. Mit találunk ennek az okmányoknak az első soraiban? „A Carmagnole lyoni (és a La Croix du Ban-i maquis), a Liberté grenoble-i egységei az FTPF-hez tartoztak, nevezetesen annak MOI szekciójához, *Mouvement Ouvrier Immigré (Bevándorlók Munkásmozgalma)*,³⁸ melynek külön vezetése és toborzása volt. Az MOI már a háború előtt létezett. Ebben az időszakban ez a rövidítés csak annyit jelentett, hogy Main d'Oeuvre Immigré. Mint a neve is jelzi, preszindikalista mozgalom volt, mely a Franciaországban élő bevándorló munkások érdekeit védte...”

Nem esik ugyan szó „nemzetközi munkásmozgalomról”, hanem a „bevándorlók munkásmozgalmáról”, a munkásmozgalom kifejezésnek mégis egyértelmű politikai felhangja volt. Ez bizonyos körben akár vonzerőt is jelenthetett. Nem minden csat-

**EN SOUVENIR DE L'ATTAQUE
 D'UNE COLONNE ALLEMANDE
 PAR LE 5e BATAILLON
 F. T. P. - M. O. I.
 'CARMAGNOLE LIBERTÉ'
 LE 31 JANVIER 1944**

*1944. január 31. én
 a Liberté elektromos
 aknákkal egy 1501 főből
 álló német alakulat ellen
 merényletet hajtott végre
 a Rue Branly és a Claude
 Bernard rakpart sarkán.
 A hadjelentés
 15 balotról és
 30 sebesülttről számolt be.
 40 évvel később a merénylet
 helyszínén emléktáblát
 avattak fel.
 Az emléktábla felírata*

FTP–MOI az FTPF szerves része. A hierarchia minden lépcsőfokán (város, régió, intrerégió, zóna) az FTP–MOI felelőse egyben az FTPF vezetőjének helyettese. Ezt a szabályt persze különböző helyeken eltérően alkalmazták. A lyoni városi FTPF és az FTP–MOI vezetése között alig volt kapcsolat, sőt talán nem is volt, vagy ha igen, csak felsőbb szinten, hiszen Lyonban volt mind az FTPF, mind az FTP–MOI zónaparancsnoksága. 1944 tavaszán az FTPF-ben bekövetkezett jelentős lebukások oda vezettek, hogy a parancsnokság elhagyta a várost, és visszahúzódott a környékre.

Más történt Grenoble-ban. Bár az FTP–MOI és FTPF egységek szervezetenként itt is elkülönültek, több hadműveletet mégis közösen hajtottak végre, így például 1943. október 18-án több tonna robbanóanyagot zsákmányoltak. A Fort du Murier erődöt is közösen támadták meg 1944. július 11-én. A „Service B” felderítő szolgálatot Grenoble-ban közösen tartották fenn. – A partraszállás után a Grenoble környékén létrehozott maquis, mint már említettük, a Liberté és a Gières/Uriage környéki FTPF csoport közös maquis-ja volt.

Még az a kérdés is feltehető, hogy az FTP–MOI vezetése vajon nem lépett-e egy időre az isère-i FTPF helyére, amikor az 1944. május 17-én lebukott. Két nyom utal erre. Az FTP–MOI és az isère-i FTPF hadműveleti jegyzéke 1944. június 17. és 30. között hajszálpontosan azonos, mintha a két szervezet összeolvadt volna. Az ellenállási visszaemlékezésekben³⁹ Lanvin-Lespiau alezredes, az AS parancsnoka jelzi, hogy „Fabre”-t 1944. július 11-én a rondeau-i átjárónál letartóztatták, amikor egy, a közös parancsnokság létrehozásáról tárgyaló megbeszéléstől tért vissza. Ez utóbbi nem más, mint a

beszédes nevű Luc Aizenberg, alias „Paul Fabre őrnagy”, az isère-i FTP–MOI regionális katonai parancsnoka. Csak a saját szervezete nevében tárgyalt volna? Ez nem valószínű. Kétségtől az isère-i FTP-k valamennyi szervezetét képviselte.

Az isère-i FTPF és FTP–MOI szervezetek relatív integrációját – ami eléggé rendhagyó – talán az magyarázza, hogy 1944. május 17-i lebukásukig az FTPF mindkét megyei felelőse külföldi volt, egy lengyel zsidó, Marco Lipszyc, azaz „Marc Lenoir őrnagy”, katonai parancsnok, és egy olasz, Antoine Polotti, azaz „Georges őrnagy” politikai felelős, mindketten a spanyol Nemzetközi Brigádok kommunistái.

Mondható-e, hogy soha semmiféle összeütközés nem volt az FTP–MOI és az FTPF között? Aligha. Néhány okmány utal is arra, hogy az egyetértés nem volt mindig tökéletes. Egy példa a sok közül: 1943. december 27-én a Liberté alakulat megtámadta a Charvet gyárat, amely mozdonykazánokat gyártott. A hadműveletről készített jelentés „nagy károkról” tett említést, majd hozzátesszi: „Charvet gyáros, áruló és besúgó kivégzése.” Néhány hét múlva a Nemzeti Front (FN), az az FKP kezdeményezésére létrehozott politikai szervezet, melynek „fegyveres osztaga”, az FTP, kiadott egy röpcédulát, mely hírül adja Valois doktor, a Sappey gyári J. Perrot, és Gosse dékán⁴⁰ Pain Guige-i meggyilkolását és Charvet-ét a gyárában. Hozzáteszik, hogy „nem ülnek fel a milicista-náci provokációnak a gépek alatt elhelyezett bombákról, melyek semmiféle kárt nem okoztak”. „Két gyártulajdonos, Perrot és Charvet kivégzése igazolja, hogy a gyárigazgatók legjobban teszik, ha alkalmazottaikkal közösen hazafias milíciákat hoznak létre”, majd azzal fejezik be, hogy „Gyártulajdonosok, lépjetek akcióba [...], ne legyetek az ellenség kiszolgálói”. Mit gondoljunk erről a röpcéduláról?⁴¹ Egy tévesnek, szerencsétlennek tartott akció elítélését tartalmazza. Lehet, hogy nem több mint sima opportunizmus. Az akciót elítélő lakossági vélemények miatt a Nemzeti Front a fasiszta milíciákra keni a balul sikerült vállalkozást, miközben feltehetően pontosan tudja, kik voltak az elkövetők!

Más dokumentumok is utalnak arra, hogy az FTPF és FTP–MOI közötti kapcsolatok olykor feszültek voltak. Az FTP–MOI vezetői és tagjai úgy érezték, a francia FTPF-ben nem méltányolják eléggé részvételüket a harcban, sikeres akcióikról alig esik szó az illegális sajtó jelentéseiben. Ugyan-

*Felavatási ünnepség grenoble-i notabilitások jelenlétében.
A beszédet a Liberté volt technikai biztosa, Herbert Herz „Raoul” (német zsidó) tartja.*

akkor az FTPF részéről nem akarták elismerni, hogy az FTP–MOI önállóan is létezik, saját parancsnoksága van, és csak a csúcson van alárendelve az FTP legfelsőbb katonai parancsnokságának, a Nemzeti Katonai Bizottságnak (Comité Militaire National, CMN). Az FTP–MOI viszont szemrehányást tett a CMN-nek, hogy nem törődik vele.

Cserbenhagyás vagy kényszerintegráció?

A párizsi Manouchian-csoporttal és a toulous-i 35. brigáddal kapcsolatban egyesek felvetették, hogy az FTPF cserbenhagyta a bajban lévő FTP–MOI csoportokat. Ez a feltevés nem zárható ki teljesen, de egyáltalán nem bizonyított. A HI4 interregió példája nemhogy igazolná, inkább cáfolja ezt a feltevést.

Egyes dokumentumokból az tűnik ki, hogy az FTPF nem akarta cserbenhagyni az FTP–MOI-t,

sőt inkább kényszerbeolvasztására törekedett. Erre utal a CMN, a Nemzeti Katonai Bizottság 1944. július 3-i levele „Baudoin”⁴² aláírással, melyben nyomatékosan leszögezi, hogy az FTP–MOI-nak nem lehetnek önálló parancsnokságaik, és minden alakulat a CMN-nek van alárendelve.

Akár cserbenhagyás, akár kényszerbeolvasztás, a végeredmény nagyjából ugyanaz: az FTP–MOI szerepének marginalizálása. Majdnem biztosra vehető, hogy a felszabadulásakor ez volt a FKP célja. Nincs semmi meglepő tehát abban, hogy ez a mellőzés már a háború vége előtt megkezdődött az FTPF oldaláról is.

Végül egy utolsó kérdés, mely gyakran állt a viták középpontjában. Az FTP–MOI „kettős vezetéséről” van szó. Miután tevékenységüket francia földön fejtették ki, az FTPF Nemzeti Katonai Bizottságának – azaz közvetve az FKP-nak – ellenőrzése alatt álltak. Ugyanakkor Sztálin Szovjetuniója is irányította volna őket, az 1943 májusában

*André Katzcal, aki társam volt
Hoffmann Gutapó-badnagy ellen elkövetett merényletnél.*

feloszlott Internacionálé megmaradt apparátusán át, vagy közvetlenül, a francia földön tevékenykedő szovjet titkosszolgálat útján. Itt is csak feltételezésekről lehet szó, amelyek bizonyításra szorulnak, de semmilyen, mind ez idáig napfényre került tény ezt nem támasztja alá. Az, hogy Trepper, egy hírszerző ügynökség – a „vörös zenekar” – vezetője elismerte, hogy az MOI egyes tagjaitól segítséget kapott – mellesleg inkább a politikai tagozattól, mint a fegyveres szervezettől –, messze nem elegendő ahhoz, hogy igazolja ezt a feltételezést. Az is igaz, hogy a háború után a volt bevándorló ellenállók egy része a szovjet vagy népi demokratikusnak nevezett országok titkosszolgálatainak dolgozott, de ez nem jelenti, hogy már a háború alatt ügynökök lettek volna.

Befejezésül

A *Petit Dauphinois* 1944. február 19-i szombati számának utolsó oldalán két hasábon ismertette az Office Français d'Information (Vichy távirati irodája) jelentését: „Egy párizsi német rögtönítélő bíróság 70 terrorista felett ítélezett. Többségük külföldi vagy külföldi származású volt.” Három nappal később, kedden február 22-én szalagcímben írta: „huszonhárom terroristát, zömmel külföldieket halálra ítélték”. Első és utolsó oldalán beszámolt a Párizs városparancsnoka mellett működő rögtönítélő bíróság üléséről. Ezek „24 egyént terrorista merényletekkel vádoltak”, vezetőjük „Missak Manouchian, született 1906. szeptember 1-jén török Örményországban, 1924-ben jött Franciaországba”. Az őrnagy-elnököt „aki meg akarta indokolni az ítéletet”, hosszan idézzük: „Ez a ítélet sajnos nem egyedülálló. A tárgyalás során kiderült, mit terveltek ki Németország és az európai hadseregben harcoló franciák ellen. Világossá vált, hogy a zsidók, akik Franciaországot ebbe a háborúba berángatták, nem hagyták abba Franciaország elleni aknamunkájukat, annak érdekében, hogy akadályozzák a bolsevizmus elleni harcot.

Milyen környezetből jöttek ezek a terroristák? Többségükben zsidók vagy kommunisták, akik ezeknek a szervezeteknek az élén Anglia és a Szovjetunió zsoldjában állnak.

A mostani per reflektorfénybe állította a külföldieket és a zsidókat, akik visszaélnék a francia vendégszeretettel, hogy zűrzavart keltsenek az őket befogadó országban. Céljuk a bolsevizmus nemzetközi győzelme, és Franciaország sorsa nem érdekli őket. Természetesen a főnökök a háttérben maradtak. Ugyanakkor számos felbujtót le tartóztattunk.

Az idegeneknek kötelességük nyugton maradni. A legtöbb bűnösnek kommunista tendenciái voltak. Így nem lehet különbséget tenni »nagy« és »kis« terroristák között. A nagy elhatározások korát éljük. Keménynek kell lennünk a példamutatásban.”

Nyilvánvaló, hogy ezek a „Propagandastaffel” és a vichyi adminisztráció által kreált és terjesztett nyilatkozatok, amelyeket *A bűn hadserege* című brosúra, majd a hírhedt „Vörös falragasz” követett, egy olyan propagandakampány részét képezik, mely nem sokat törődik az árnyalatokkal, és az ellenállás lejáratását célozza. Ezért állítják, hogy az

*Raymond szakaszának tagjai Claude Collin első filmjének forgatásaikor, 1995 januárjában
Balról jobbra: „Pierre”, Herbert Herz (Raoul), André Katz (Gaston) és Jacob Szmulewicz
(Jacquot), aki a Katz Bandóval közösen végrebajtott rue thiers-i merényletkor a fedezet tagja volt.*

ellenállást külföldi kommunisták és zsidók ellenőrzik és vezetik. Kilóg a lóláb.

El kell azonban ismerni, hogy idegenek, sokszor zsidók, néha kommunisták, hozták létre az FTP–MOI alakulatait, és az elsők között voltak, akik felvették a tényleges fegyveres harcot a városokban. És mindezt egy olyan időpontban, amikor a gaule-ista ellenállás szervezetei a Jour J (N. Nap. D Day) kivárását hirdették, és az FKP nem tudta meggyőzni – tömegmegmozdulásokhoz szokott – francia militánsait, hogy térjenek át a katonai hadműveletekre, merényletekre. A zsidók szerepét az FKP és az egész ellenállás a felszabadulás nacionalista lelkesedésében, de azért is, hogy elhatárolja magát a vichyi szövegektől, nem tudta elfogadni, és igyekezett álcázni.

FRANCIÁBÓL FORDÍTOTTA
ÉS RÖVIDÍTETTE:
BÓC IMRE

JEGYZETEK

1 1943-ban a párizsi német hadbíróóság halálra ítélte és kivégeztetett 23 fegyveres ellenállót, ahogy ők nevezték, „terroristát”, többségükben külföldieket, zsidókat. Ezt az egész országot beborító „vörös falragaszokon” tudatták a lakossággal, azt akarván elhitetni, hogy az ellenállást külföldiek, főleg zsidók csinálják.

2 Erről a kérdésről lásd a szerző könyvét: *L'été des partisans. Les FTP et l'organisation de la Résistance en Meuse*. Presses Universitaires de Nancy, 1992.

3 1934-től a zsidó szekció egy jiddis nyelvű napilapot ad ki, a *Naité Pressét* (Új sajtó), melyet elsősorban Párizsban olvasnak, de néhány vidéki városban is. Az újság népszerűsítésére és terjesztésére egy rendkívül aktív egyesület alakul, az Amis de la Presse nouvelle (Az Új Sajtó barátai).

4 Louis Gronowski-Brunot: *Le dernier Grand Soir. Un juif de Pologne*. Éditions du Seuil, Paris, 1980. 122. o.

5 Uo. 137. o.

Mód Péterrel a villeurbanne-i kiállítás magyar tablója előtt
1984 szeptemberében.

6 Nem szabad elfeledkezni arról, hogy a Lengyel Kommunista Pártot, melynek számos zsidó tagja volt, Sztálin és az Internacionálé 1938-ban feloszlatta, és a lengyel zsidók képezik a franciaországi zsidó bevándorlók többségét.

7 A szorosan vett lengyel közösségre ebben az időszakban a kommunisták csak kevés befolyást gyakorolnak. Jelentős részüket a katolikus és nemzeti áramlatok befolyásolják, ezekből születik a későbbiekben a POWN (Organisation polonaise de lutte pour l'indépendance, a lengyel függetlenségi harc szervezete).

8 E kérdésről figyelemre méltó Claude Schkolnyk műve: *La Main d'œuvre immigré (MOI) de la fin 1938 à la fin 1941*. (A bevándorló munkarő [MOI] 1938 végétől 1941 végéig – Robert Bonnaud szerkesztésében, Paris, VII. 983. o.), továbbá az ugyanebben a témában kiadott közlemény, *Az FKP 1938 végétől 1941 végéig* tárgyú kollokvium, Paris, 1983. október 14. 14. o.

9 Egy Georges Filip, a HI4 interrégió (Rhône/Isère) utolsó katonai parancsnoka által 1991-ben összeállított tabló alapján.

10 Ezzel összefüggésben sajnos azt is jelezni kell – még ha ez távolról sem volt általános gyakorlat is –, hogy egyes tipikus „sztálini” módszerek, melyeket Spanyolországban alkalmaztak (az egyetlen „igaz vonaltól” eltérők vagy egyéb politikai elhajlók üldözése) az FTP–MOI szervezet gyakorlatában is megtalálhatók voltak.

11 A lyoni Carmagnole egység megfelelő dokumentuma a következő számokat jelöli meg: 40% francia,

30% lengyel, magyar és osztrák, 15% olasz, 5% spanyol és 10% egyéb”.

12 Itt kell megjegyezni, hogy Közép- és Kelet-Európa legtöbb országában a „zsidó” megjelölés nemzetiséget, és nem vallást jelentett. Lengyel, magyar, román állampolgárok, „zsidó” nemzetiségűek, esetleg izraelita vallásúak voltak. Azt is meg kell említeni, hogy a haladó szervezetekben az aktív zsidók többsége ateista volt.

13 A létszám ilyen manipulálása semmiképpen sem az FTP–MOI sajátossága, hanem valamennyi a felszabadulás után kiállított ellenállási dokumentumra jellemző.

14 Jelezzük a spanyolok viszonylag gyenge részvételét, legalábbis a felszabadítási harcokig. A helyzet persze egészen más egy olyan körzetben, mint pl. Toulouse.

15 Annette Wiewiorka: *Ils étaient juifs, résistants, communistes*. Denoël, Paris,

1986. 158–159. o.

16 Valójában majd' mindegyikük nyelvében és kultúrájában magyar, de az 1918-as területfeldarabolás véletlene az erdélyi származásúakból román állampolgárokat csinált.

17 A numerus clausus gyakorlatilag bezárja előttük a magyar egyetemek kapuit.

18 Ez nemcsak Lyonban és Grenoble-ban jellemző vonása az FTP–MOI-nak a hierarchia minden fokán. A Georges Filip által összeállított – már korábban említett – szervezeti sémában a felszabadulást közvetlenül megelőző periódusban a zónák és interrégiók 11 nemzeti katonai felelőséből 7-en voltak Kelet- vagy Közép-Európából származó zsidók.

19 Ez azonban távolról sem mindegyiknél van így. Többen közülük megfelelően rejtőzködve, jó minőségű hamis papírokkal ellátva nyugodtan kivárhatta volna a háború végét... mégis a harcot választották!

20 A Carmagnole–Liberté túlélőinek a felszabadulás után összeállított névjegyzéke 144 név közül 34 női keresztnévet sorol fel, azaz majdnem 25%-ot, ami kétségtelenül magas ahhoz képest, amit a különböző ellenállási szervezetekben találunk.

21 A HI4-es interrégió nyilvántartási számai mind 94-el kezdődnek.

22 Simon Frid fiatal lengyel zsidó volt, a Carmagnole első harcosainak egyike. Egy balul sikerülé élelmiszerjegy-szerző akció során 1943. május 29-én tartoztatják le, a lyoni rendkívüli bíróság halálra ítélte, és 1943. december 4-én guillotinnal kivégzik. Megtorlásként az ítéle-

tért felelős Faure-Pinguelly tanácsost Simon Frid bajtársai egy hónappal később, december 12-én kivégzik.

23 Figyelembe véve az interrégiók közötti mozgásokat, a lebukásokat, a harcok során elesetteket, feltehető, hogy 1942 nyarának végétől 1944 nyaráig 200-250 harcos tartozott a Carmagnole és a Liberté egységekhez.

24 Ez a szerkezet akkor jön létre, ha egy régióban jelentősebb számú harcoló egység van, ami nem felel meg sem az isère-i, sem a rhône-i FTP-MOI-knak.

25 Az FTPF HI interrégiója a Rhône- és Isère-en kívül a Hautes Alpes-t, a két Savoie-t, az Ain-t, a Saône-et-Loire-t és a Jura egy részét is magában foglalja. Ami az FTP-MOI-t illeti, az interrégió alapvetően a Rhône-ra és az Isère-re korlátozódik, még abban az esetben is, ha kapcsolatok létesültek az Ain egyes spanyol csoportjaival, és ha az FTP-MOI káderei segítséget nyújtanak Grenoble-ból kiindulva a savoie-ai ellenállók csoportjainak.

26 A két egység a kiürített Cusset kórházat szállja meg, melyet a rhône-i 2. ezred szálláshelyévé alakítottak át, és amelyben a két egység megalakítja a 3. zászlóaljat. Kévéssel ezután ezt a zászlóaljat beolvasztják a Part-Dieu-n állomásozó 1. sz. rhône-i ezredbe. A háború után a HI4-es interrégió FTP-MOI harcosai megalakítják a Carmagnole-Liberté zászlóalj baráti társaságát.

27 Charles Tillon: *Les FTP/Témoignage pour servir l'histoire de la Résistance*. Julliard, Paris, 1962. 175. o.

1943-ig az „állományi biztost” „politikai biztosnak”, a „hadműveleti biztost” „katonai biztosnak” nevezték. Elvben az első a második alárendeltje.

28 GMR: Groupes mobiles de réserve (forces de maintien de l'ordre mises en place par Vichy) tartalék mobilitás egységek (a vichyi kormány rendfenntartó egységei).

29 *Carmagnole-Liberté. Franc-tireurs et Partisans de la Main d'Oeuvre Immigrée (FTP-MOI)*, 32. o. A szöveget Simone Königsberg állította össze a baráti társaság tagjainak közreműködésével, a kiadásban segítséget nyújtott a Honvédelmi Minisztérium és Villeurbanne önkormányzata.

30 1943 márciusában alakítják meg az Egyesült Ellenállási Mozgalmakat (MUR) a déli zónában a három nagy gaule-ista mozgalom (Combat, Libération és Franc-tireur) fúziójával. Ez egy önálló katonai mozgalomba tömöríti a fegyvereseket, az Armée Secrète-be (AS, Titkos Hadsereg).

31 Ezt a harci formát alkalmazzák a hatvanas-hetvenes években egyes latin-amerikai forradalmi csoportok.

32 Lyon 1944. május 26-i bombázásának majdnem ezer civil áldozata volt, és számos felesleges rombolással járt.

33 Rendkívül nehéz számszerűsíteni az alakulatok hadműveleteinek számát a felszabadítási harcok idején. Ezért kihagytuk a számbavételből Lyonban a villeurbanne-i felkelés utáni hadműveleteket, és Grenoble-ban azokat, amelyeket azután hajtottak végre, hogy a németek a várost hirtelen kiürítették.

34 *I. m.*

35 Kiemelés a szerzőtől.

36 A villeurbanne-i felkelésről jelen mű szerzőjének jelent meg könyve 1994-ben a Presse Universitaire de Grenoble-nál: *24-26 aout 1944. L'insurrection de Villeurbanne a-t-elle eu lieu?*(1944. augusztus 24-26. Volt-e Villeurbanne-ban felkelés?)

37 Ezekben tünteti ki magát Paul Gariboldi, azaz „Vallier” és barátja, Jean Bocq, „Jimmy”.

38 Kiemelés a szerzőtől.

39 Lauvin alezredes: *Liberté provisoire. Le secteur 1 (Grenoble) au maquis de l'Oisans (Feltételes szabadság. Az oisan-i maquis 1. sz. szektora)*. Société nouvelle de l'imprimerie des Deux-Ponts, Grenoble, 1973. 93-94. o.

40 Ezeket a személyeket, akikről tudták, hogy szimpatizálnak az ellenállással, másokkal együtt 1943 novemberében és decemberében végezte ki a fasiszta milícia. Ezt a hekatombát – közel 15-en tűntek el – a lakosság grenoble-i Szent Bertalan-éjnek nevezte el.

41 Isère megyei archívum, XIII – R – 963.

42 René Camphinról, „Baudoin őrnagyról” a nemzetközi politikai biztostól van szó.

